Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali
Aoka guvohnoma № 323759 ISSN: 3060-4818

BOTIR ZOKIROVNING O‘ZBEK ESTRADA SAN’ATIDAGI O‘RNI VA VOKAL USLUBIYATI TAHLILI

Nabiyev Javohir Umarjon o‘g‘li
O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti Nukus filiali,
“Estrada xonandaligi” yo‘nalishi 2-kurs talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada o‘zbek milliy estrada san’atining shakllanishi va rivojlanishida muhim o‘rin tutgan O‘zbekiston xalq artisti Botir Zokirovning hayoti, ijodiy faoliyati hamda vokal ijrochilik uslubi ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda san’atkorning o‘zbek estrada san’ati taraqqiyotiga qo‘shgan hissasi, milliy va jahon musiqiy an’analarini uyg‘unlashtirishdagi o‘rni hamda professional vokal ijrochilik maktabining shakllanishiga ko‘rsatgan ta’siri yoritilgan. Shuningdek, Botir Zokirov repertuarining o‘ziga xos xususiyatlari, uning sahna madaniyati, ijro mahorati va vokal texnikasi san’atshunoslik nuqtayi nazaridan baholangan. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, san’atkorning boy ijodiy merosi zamonaviy o‘zbek estrada san’ati rivojida muhim ahamiyat kasb etishi hamda yosh ijrochilar uchun nazariy va amaliy tajriba manbai bo‘lib xizmat qilishi aniqlangan.

Kalit so‘zlar: Botir Zokirov, o‘zbek estrada san’ati, vokal ijrochiligi, milliy estrada, ijro uslubi, sahna madaniyati, musiqiy meros, san’atshunoslik.

Аннотация: В данной статье с научной точки зрения проанализированы жизнь, творческая деятельность и вокально-исполнительский стиль народного артиста Узбекистана Батыра Закирова, сыгравшего важную роль в становлении и развитии узбекского национального эстрадного искусства. В исследовании рассматривается вклад артиста в развитие узбекской эстрады, его роль в синтезе национальных и мировых музыкальных традиций, а также влияние его творчества на формирование профессиональной школы вокального исполнительства. Кроме того, с позиций искусствоведения оцениваются особенности репертуара Батыра Закирова, его сценическая культура, исполнительское мастерство и вокальная техника.

Ключевые слова: Батыр Закиров, узбекское эстрадное искусство, вокальное исполнительство, национальная эстрада, исполнительский стиль, сценическая культура, музыкальное наследие, искусствоведение.

Abstract: This article provides a scholarly analysis of the life, creative activity, and vocal performance style of Botir Zokirov, a People's Artist of Uzbekistan who played a significant role in the formation and development of Uzbek national pop music. The study examines the artist’s contribution to the development of Uzbek pop art, his role in integrating national and global musical traditions, and the influence of his work on the establishment of a professional school of vocal performance. Furthermore, the distinctive features of Botir Zokirov’s repertoire, stage culture, performance mastery, and vocal techniques are evaluated from an art studies perspective.

Keywords: Botir Zokirov, Uzbek pop music, vocal performance, national pop art, performance style, stage culture, musical heritage, art studies.

1. Kirish.

Musiqa san’ati jamiyatning ma’naviy-madaniy taraqqiyotini aks ettiruvchi muhim ijtimoiy hodisalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, estrada san’ati zamonaviy musiqa madaniyatining ajralmas qismi sifatida milliy an’analar va jahon musiqiy tajribalarining o‘zaro uyg‘unlashuvini ta’minlashda muhim o‘rin tutadi. O‘zbek estrada san’atining shakllanishi va rivojlanishida O‘zbekiston xalq artisti Botir Karimovich Zokirovning xizmatlari alohida ahamiyat kasb etadi.

Botir Zokirov o‘zbek milliy estrada san’atining asoschilaridan biri sifatida milliy musiqa an’analarini zamonaviy estrada ijrochiligi bilan uyg‘unlashtirish, professional vokal ijrochiligi maktabini shakllantirish hamda o‘zbek san’atini xalqaro miqyosda targ‘ib etishda muhim o‘rin egallaydi. Uning ijodiy faoliyati o‘zbek estrada san’atining taraqqiyot bosqichlarini, milliy va jahon musiqiy madaniyatlari o‘rtasidagi integratsiya jarayonlarini hamda vokal ijrochiligi rivojlanishining o‘ziga xos xususiyatlarini o‘rganishda muhim ilmiy manba hisoblanadi.

Bugungi kunda Botir Zokirovning ijodiy merosini san’atshunoslik nuqtayi nazaridan tadqiq etish, uning vokal uslubi, repertuar siyosati va sahna madaniyatining o‘ziga xos jihatlarini ilmiy asosda tahlil qilish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

- **Tadqiqotning maqsadi:** Botir Zokirovning hayoti va ijodiy faoliyatini kompleks o‘rganish, uning o‘zbek estrada san’ati rivojiga qo‘shgan hissasini aniqlash hamda vokal ijrochilik usullarining o‘ziga xos xususiyatlarini tahlil qilishdan iborat.

- **Tadqiqotning vazifalari:**

1. Botir Zokirovning hayoti va ijodiy faoliyatini o‘rganish;
2. San’atkorning o‘zbek estrada san’ati taraqqiyotidagi o‘rnini aniqlash;
3. Uning repertuari va vokal ijrochilik uslubining o‘ziga xos jihatlarini tahlil qilish;
4. Botir Zokirov ijodiy merosining zamonaviy estrada san’ati rivojidagi ahamiyatini baholash.

2. Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot obyekti sifatida Botir Zokirovning ijodiy merosi tanlangan bo‘lsa, tadqiqot predmeti uning vokal ijrochilik usullari, repertuar siyosati va sahna madaniyatining o‘ziga xos xususiyatlaridan iborat. Maqolani tayyorlashda mavzuga doir arxiv materiallari, davriy nashrlar va ilmiy adabiyotlar manba sifatida o‘rganildi. Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlardan foydalanildi:

- **Tarixiy-qiyosiy metod:** San’atkor faoliyatining XX asr 50–60-yillaridagi o‘zbek estrada san’ati shakllanish bosqichlari bilan bog‘liqligini davriy nuqtayi nazardan solishtirishda;
- **Tahliliy va tavsifiy metod:** Repertuardagi qo‘shiqlarning janriy va musiqiy xususiyatlarini yoritishda;
- **San’atshunoslik metodi:** Vokal texnikasi, diafragmali nafas olish, legato hamda ijrodagi emotsional vositalarni ilmiy jihatdan baholashda qo‘llanildi.

3. Tadqiqot natijalari

Botir Karimovich Zokirov 1936-yil 26-aprelda Moskva shahrida san’atkorlar oilasida (otasi — Karim Zokirov, onasi — Shoista Saidova) tavallud topgan. Toshkentdagi A.N. Ostrovskiy nomidagi teatr va rassomlik institutida tahsil olib, talabalik davridanoq vokal ijrochiligi va aktyorlik mahoratini shakllantirgan. Uning professional faoliyati XX asrning 50–60-yillarida o‘zbek estrada san’ati shakllanishining muhim bosqichiga to‘g‘ri keladi.

Tadqiqot natijasida san’atkor repertuari va vokal texnikasining o‘ziga xos xususiyatlari aniqlanib, tizimlashtirildi.

3.1. Repertuar rang-barangligi va madaniyatlararo integratsiya

Botir Zokirov Sharq va G‘arb musiqiy madaniyatlari o‘rtasidagi integratsiyani ta’minladi. U faqat o‘zbek tilida emas, balki rus, arab, fransuz, fors va boshqa tillarda ham qo‘shiqlar ijro etib, turli xalqlar madaniyatini targ‘ib qilgan.

T/r	Qo‘shiq nomi	O‘ziga xosligi va badiiy qiymati
1	“Arab tangosi”	Sharq ohanglari va jahon estrada elementlarining uyg‘unligi.
2	“Maftun bo‘ldim”	Milliy ohanglar, lirik yo‘nalish va keng e’tirof.
3	“Rano”, “Majnuntol”	Klassik o‘zbek she’riyati va zamonaviy aranjirovka sintezi.
4	“Gazli suvlarga”, “Qaydasan?”	O‘zbek estrada musiqasining oltin fondiga kirgan asarlar.

4. Muhokama (Discussion)

Botir Zokirovning vokal mahoratini tahlil qilish uning o‘zbek estrada musiqasida mutlaqo yangi maktab yaratganidan dalolat beradi. San’atkor ijrosida bir nechta muhim vokal usullar va ilmiy-amaliy qonuniyatlar yaqqol namoyon bo‘ladi:

- **Akademik va estrada vokali sintezi:** U an’anaviy kuylash uslubini zamonaviy estrada elementlari bilan uyg‘unlashtirib, ovozni tabiiy va erkin chiqarishga erishgan.
- **Diafragmali nafas olish texnikasi:** Mazkur usul ijrochi uchun uzun musiqiy jumlalarni bir maromda, ovoz sifati va jozibasini yo‘qotmagan holda kuylash imkonini bergan.
- **Diksiya va artikulyatsiya:** Qo‘shiq matnidagi har bir so‘zning ma’nosini tinglovchiga aniq yetkazish, so‘z va musiqaning chuqur uyg‘unligini ta’minlash uning asosiy tamoyillaridan edi.
- **Registrlar va Legato usuli:** Ovoz tembrining dinamik imkoniyatlaridan foydalanib, past va yuqori registrlar o‘rtasidagi o‘tishlarni silliq va tabiiy bajargan. Tovushlarni bir-biriga ravon ulab kuylash (legato) ustunlik qilgan.
- **Emotsional ifoda va sahna madaniyati:** Qo‘shiq mazmuniga mos ravishda ovoz kuchi, sur’ati va tembrini o‘zgartirib, tinglovchiga chuqur hissiy ta’sir ko‘rsatish sahna madaniyatining yuksak namunasidir.

San’atkor tashabbusi bilan tashkil etilgan **“Musiqa xoll”** jamoasi yangi ijrochilik an’analarining shakllanishi va yosh iste’dodlarning kashf etilishida katta rol o‘ynadi. Bugungi kunda uning nomi bilan bog‘liq tanlovlar, ilmiy anjumanlar va xotira tadbirlarining o‘tkazilishi ushbu merosning dolzarbligini ko‘rsatadi.

5. Xulosa

Mazkur tadqiqot natijalari Botir Zokirovning o‘zbek milliy estrada san’atining shakllanishi va rivojlanishida tub burilish yasagan professional ijodkor ekanligini tasdiqlaydi. San’atkor milliy musiqa

an’analarini zamonaviy estrada yo‘nalishlari bilan uyg‘unlashtirish orqali o‘zbek estrada san’atining yangi bosqichga ko‘tarilishiga va xalqaro miqyosda tanilishiga salmoqli hissa qo‘shdi.

Uning boy ijodiy merosi, mukammal nafas texnikasi, aniq diksiya va yuksak emotsional ifodaviylikka asoslangan vokal uslubi bugungi kunda ham zamonaviy yosh xonandalar uchun professional mahorat maktabi va muhim tajriba manbai bo‘lib xizmat qilmoqda. Shubhasiz, Botir Zokirovning hayoti va ijodiy faoliyatini tizimli ravishda ilmiy o‘rganish va kelajak avlodga yetkazish o‘zbek musiqashunosligining doimiy va dolzarb vazifalaridan biri bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi. 2-jild. – Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi davlat ilmiy nashriyoti, 2001.

2. Jabborov A. O‘zbek bastakorlari va musiqashunoslari. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2004.

3. Matyoqubov O. O‘zbek xalq musiqasi. – Toshkent: Musiqa, 2004.

4. Karimov O. O‘zbekiston estrada san’ati tarixi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2018.

5. Rajabov I. Maqom asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 1992.

6. To‘xtasinov S. O‘zbek vokal san’ati tarixi. – Toshkent: Musiqa, 2016.

7. Botir Zokirov hayoti va ijodiga oid arxiv materiallari hamda davriy nashrlar.